

«Gescinska ens aporta, d'una manera clara i agradable, informació sobre l'art més misteriós del món. Aquest assaig celebra la música i el seu lloc essencial en la nostra societat, i alhora Gescinska ens ofereix una visió de la seva filosofia personal. El resultat és un tractat meravellós d'un tema meravellós que qualsevol ment pensant hauria de llegir.» — Roger Scruton

«Una recerca filosòfica comprimida en un llibre preciós. No hi sobra ni una frase.» — *NRC Handelsblad*

«Amb aquest testimoni tan bonic sobre la força de la música, Gescinska demostra que la nostra experiència més personal ens ensenya a obrir-nos als altres.»
— Stefan Hertmans

«Un llibre sobre el valor dels sons en la vida de qualsevol persona. Un llibre que dona sentit a escoltar música.»
— *De Tijd*

«Amor per la música, condensat en frases que flueixen suaument.» — *De Standaard*

LA MÚSICA ÉS CASA MEVA

EL FIL D'ARIADNA
116

Títol original:
This is muziek
Originalment publicat per
De Bezige Bij, Amsterdam.

© 2018 Alicja Gescinska

© 2020 Maria Rosich Andreu, per la traducció

© Shutterstock, per la imatge de portada

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B · 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: març de 2020
ISBN: 978-84-18197-01-7
DL B 5565-2020
Imprès a Romanyà Valls, SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió
en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Alicja Gescinska

LA MÚSICA ÉS CASA MEVA

Una força il·luminadora

Traducció de Maria Rosich Andreu

 Angle Editorial

Índex

Sons de la meva infantesa 9

La bondat de la bellesa 15

El *nie* de Penderecki 15

Plaer i perdició 20

El *si* de Scheler 27

Empatia 37

Comprensió i implicació 37

De Moi et de Toi 44

Els ànecs de Stravinsky 59

La música i el desenvolupament personal 59

Pèrdua de la capacitat d'escoltar 64

La música com a autoconeixement 71

El terra sota els nostres peus 77

Créixer sense pàtria 77

Una llar en la música de Chopin 82

Anhel d'arrelament 93

Acord final 99

Notes 104

Bibliografia 107

Agraïments 109

*Per als meus tres fills, que m'omplen la vida
de soroll, però encara més d'harmonia*

Sons de la meva infantesa

Una persona és els seus records. El que ens forma no són tant les coses que ens passen com l'empremta que deixen en nosaltres. Cada record és un punt del retrat puntillista de la nostra personalitat, la que els sentits pinten al llenç de la memòria. Els records estan fets de tots els nostres sentits: olors, imatges, sabors, textures se'ns graven al cap i al cor. I els sons també.

A la meva memòria hi ha una cesura clara: les coses que van passar abans que fugíssim a Bèlgica l'any 1988, i les que han passat després. Els records dels meus primers set anys de vida a Varsòvia són escassos, i no sempre gaire concrets, però sí que són molt palpables. Recordo el jardí d'infància, el pati amb gronxadors de ferro. Recordo que els dibuixos dels nens es penjaven al vestíbul, on les mares venien a buscar-nos. Jo acostumava a estar orgullosa de les meves obres —recordo especialment un dibuix d'un llum d'oli. Sovint dibuixava flors que arribaven fins al cel; brotaven d'una franja estreta d'herba verda i tocaven el cel blau de la part de dalt del full amb els pètals de colors. Aquells dibuixos són de les poques coses tangibles que ens queden dels anys a Polònia.

Un dels records auditius que sempre he conservat data

del 1986. Quan es va produir el desastre de Txernòbil jo tenia quatre anys. Els meus companys de classe i jo ens vam haver de posar en fila al pati perquè ens donessin xarop amb iode. Fins i tot tinc la sensació que en recordo el sabor. Unes setmanes després de la catàstrofe nuclear va morir la Pixi, la gossa de la meua àvia. Quan va passar érem a casa seva. Vivien al carrer Żeromski; avui, davant de la seva finestra hi ha una enorme parada de metro que també porta el nom d'aquest escriptor polonès. L'àvia estava convençuda que la gossa havia mort per culpa de les substàncies radioactives que el vent havia portat des de la Unió Soviètica. Recordo amb precisió els grinyols estrafets de la Pixi poc abans de morir. Els avis s'havien tancat al lavabo amb ella, segurament per no exposar els seus nets a la imatge del gos moribund. Ens van poder estalviar la imatge, però no el so. Encara el recordo, el so de la tristesa de l'àvia, el so de les seves llàgrimes. Encara sento els gemecs del gos, el soroll de fons de la pluja i els trons d'una tempesta d'estiu. I també sento les paraules fredes i severes de l'avi, que trobava que la seva dona en feia un gra massa. Al capdavant, només era un gos.

Entre els sons de la meua infantesa també hi ha una baralla de borratxos a les escales del bloc de pisos de Bielany, a l'extrem nord-occidental de Varsòvia, on vivíem en un pis de vint-i-quatre metres quadrats que les autoritats comunistes ens havien assignat. El tramvia que parava una mica més amunt i que anava i tornava del centre de la ciutat feia un soroll particular, molt diferent de com sonen els tramvies de Gant o Amsterdam. Les paraules «This is BBC...»

també formen part dels sons del passat que se m'han quedat a la memòria. Ja no recordo on ni com, però de vegades el pare escoltava la BBC. D'amagat, perquè estava prohibit. Recordo vagament la veu d'un presentador amb accent britànic. És curiós, però a dia d'avui encara noto la presència del pare quan sento aquestes paraules a la ràdio.

També hi havia la ràdio de casa els avis, que cruixia una mica, i a través de la qual de tant en tant sonava la melodia medieval del *Hejnal*,¹ o Chopin. Però en els primers anys de la meua vida la música amb prou feines va tenir cap rellevància. No recordo que els pares possessin mai cap disc; tampoc no tocaven cap instrument, ni cantaven. Tinc molts records auditius dels meus primers anys, però de musical pràcticament no n'hi ha cap. L'absència de música en la meua infantesa contrasta amb la importància que ha acabat tenint més endavant en la meua vida. D'adolescent sí que escoltava música, i més d'una vegada em vaig arribar a quedar afònica cantant alguna cançó rock; però la música clàssica em semblava una cosa d'un altre món, per a altra gent. Fins que vaig sentir una noia d'uns disset anys tocant Chopin. Jo anava a classes de dicció a l'escola de teatre local. Un dia es va fer una funció de fi de curs en què els alumnes de música també podien mostrar el seu talent. Em vaig quedar clavada a la cadira. No només per la música de Chopin, sinó també —sobretot— de veure que una persona normal era capaç de produir aquells sons tan meravellosos; que no calia ser concertista per assegurar's davant d'un piano de cua. Dos mesos més tard em vaig apuntar a classes de música i em vaig comprar un piano

digital. Encara que al començament tocava cançons amb un màxim de quatre notes, cada vegada que els meus dits premien les tecles sentia una alegria indescriptible. Des d'aleshores intento omplir de música cada dia de la meua vida. Algunes peces s'han convertit en un element tan familiar per a mi que són com bons amics: companys en el camí de la vida. Potser és justament aquest contrast, el forat immens que l'absència de música va deixar en la meua infantesa, el que m'ha convençut que la música té una importància crucial en les nostres vides. De vegades t'ha d'haver faltat una cosa perquè en puguis conèixer realment el significat i el valor.

Quan busco records de la meua infantesa m'adono que sons, olors i imatges estan estretament relacionats, que m'han convertit en la persona que soc ara. Una veu, un accent, un grinyol poden desencadenar en una fracció de segon tota una cadena de pensaments. D'un temps ençà hi penso cada cop més sovint. Ara que soc mare, penso sovint en què recordaran els meus fills. La gent es pregunta què recordaran els seus fills petits d'un cap de setmana a la platja o del viatge de les vacances d'estiu, i jo m'adono que em pregunto quins sorolls els acompanyaran la resta de la seva vida, gravats al disc invisible del seu cap. Vam viure tres anys als Estats Units, i quan penso en la nostra aventura americana em ve al cap la nostra primera nit a l'altra banda de l'oceà. Era un vespre xafogós d'agost, tan asfixiant per a centreeuropeus com nosaltres que vam haver d'obrir totes les finestres de la nostra casa de Kingston, Nova Jersey, amb l'esperança que a mesura que avancés la nit entrés més

oxigen i menys humitat. Però el que entrava, cada cop amb més intensitat, era el ric-ric dels grills; un soroll irreal que ens assaltava per totes les finestres. Deuen recordar-se'n, els nens? O potser els ha quedat més el curiós so que fan les cigales que sentíem dos anys més tard al nostre jardí d'Amherst, i que no deixava de sorprendre'ls?

Potser sembla una preocupació banal. Què hi fa si recorden o no el so d'un insecte? I si m'estic complicant la vida innecessàriament quan m'amoïno per quina és la millor música que puc posar mentre cuino o al cotxe? És important a quins sons exposo els meus fills? Si sospito que sí, que en té, d'importància, no és només pels meus propis records d'infantesa; hi ha altres històries que reforcen aquesta sospita, com per exemple les que recull la recerca neurocientífica sobre so i música. És un àmbit d'estudi que encara està a les beceroles. Qui esperi trobar respostes a les grans preguntes de la vida al cervell no pot sinó quedar decebut; el cervell no és una màquina que pugui descodificar el misteri de la nostra humanitat, ni tampoc el misteri de la música. Però això no vol dir que la investigació neurocientífica no pugui donar-nos informació extraordinària sobre el paper de la música en les nostres vides.

En el seu llibre *Musicofilia*, Oliver Sacks, neuròleg i escriptor de best-sellers, descriu diferents casos de persones que escolten sons i cançons de la seva infantesa i afirma que de vegades, i en alguns casos molt sobtadament, aquests sons i cançons recuperen un lloc central en la seva vida i la seva personalitat. Parla, per exemple, del cas d'una dona siciliana que té crisis quan sent cançons napolitanes. De

cop, comença a reaccionar amb una intensitat excepcional a les cançons que coneix des de petita i que porten incompresibles records associats.² Els estudis sobre memòria musical i demència també mostren fins a quin punt els sons de la nostra infantesa estan ancorats en la nostra personalitat. La música té un efecte terapèutic clarament demostrable en els pacients amb demència. Però potser encara crida més l'atenció el fet que els records musicals poden mantenir-se relativament intactes quan la memòria de la informació verbal ja està molt deteriorada, i que, pel que sembla, la música també pot fer revifar records oblidats de fa temps a un cervell que s'està esvaint a poc a poc en la boira.³

El que ens entra a la memòria a través de les orelles sense que en siguem conscients conforma de manera determinant qui som. Això passa amb els sons casuals i habituals que formen part de la nostra vida quotidiana, i també amb la música que escoltem. D'això vull parlar en aquest assaig. És possible que escriure sobre música només pugui resultar insatisfactori. Incomptables grans filòsofs i grans músics han afirmat que el significat o l'essència de la música no es pot expressar amb paraules. La música és un fenomen tan fascinant, i una qüestió tan elusiva, que no és un simple tema, sinó un camp d'estudi filosòfic en si mateix. La pregunta, aparentment simple, de què és la música ha donat lloc a prou llibres com per omplir biblioteques senceres. Un assaig no pot aclarir el misteri de la música, però sí que pot desxifrar-ne una part. La petita (i tot i així immensa) part en què em centraré és el paper de la música en el nostre desenvolupament personal i moral.